

tijd en omdat hij een artikel beschouwde als te moeten zijn 't product van eigen studie en waarneming, waarvoor zijn beschikbare tijd vaak niet toereikend was.

Die hem persoonlijk gekend hebben, verliezen in hem een goed, hartelijk en buitengewoon betrouwbaar vriend. Gul en aangenaam van karakter, was hij zeer gemakkelijk in den omgang, zonder echter zijn opinie over een en ander onder stoelen of banken te steken.

Helaas wij zullen niet meer van zijn oprechte vriendschap genieten. Hij is ook uit onzen kring weggerukt. Mogen zijn vrouw en kinderen, die nog zoo oneindig veel meer in hem missen, uit deze regelen de sympathie lezen, die ook wij voor hem gevoelden, dan zal hen dat in deze droeve dagen eenigszins vertroosten. Zijn nagedachtenis zal bij ons in dankbare herinnering blijven.

RED.

FEMINISME IN DE DIERENWERELD.

Men mag over de verwantschapsbetrekkingen tusschen den mensch en de dierenwereld en over die tusschen de diervormen onderling, denken zooals men wil, het is in geen geval te ontkennen, dat er tusschen die allen punten van overeenkomst bestaan van zóó innigen aard, dat de gedachte aan een toevallig samentreffen ten eenenmale is uitgesloten. Die punten van overeenkomst betreffen zoowel de materie, waaruit de lichamen zijn opgebouwd, als den geest, die daarin huist. Er is eigenlijk geen eigenschap van den menschelijken geest, goed of kwaad naar onzen zedelijken maatstaf, dien wij niet bij de dieren terugvinden. Ware dat niet zoo, dan zouden de handelingen der dieren ons volkomen onbegrijpelijk zijn; thans echter gevoelen wij in verreweg de meeste gevallen, door welke motieven ze bij hun verrichtingen worden gedreven. Liggen die motieven niet duidelijk vóór ons, dan brengt het biologisch onderzoek ons in den regel op het spoor.

Zoo worden ook de verhouding tusschen het mannelijk en het vrouwelijk element in de dierenwereld en de verrichtingen, die daarmee in verband staan, beheerscht door nagenoeg dezelfde eigenschappen van geest en van stof als in onze menschelijke maatschappij. Wanneer wij waarnemen, hoe een tweetal vogels zich tot een huwelijkspaar vereenigt, hoe zij een nest bouwen, hoe zij de eieren en de jongen verzorgen, dan heeft dat voor ons niets onbegrijpelijks; voor elke handeling der dieren is het motief ons duidelijk, omdat het volkomen hetzelfde is als bij ons, menschen, onder dezelfde omstandigheden. In het algemeen is het geheele gezinsleven, dat wij bij vele dieren en in de meest uiteenlopende groepen van de dierenwereld, dikwijls vrij hoog ontwikkeld, aantreffen, voor ons als een open boek.

Hetzelfde geldt van het maatschappelijk leven bij die diervormen, bij welke grootere sociale eenheden dan het beperkte gezin voorkomen. Hetzij die maatschappijen een monarchistisch karakter dragen, zooals bij de Bijen, hetzij ze op republikeinsche leest zijn geschoeid, zooals bij de Mieren, het kost ons geen moeite ons een voorstelling te maken van de geestelijke eigenschappen, die in het samenstel en de werking ervan tot uiting komen.

Zooals ieder weet, zijn er diervormen, bij welke de zin voor maatschappelijk leven en voor gezinsleven in sterke, en andere, bij welke hij in veel mindere mate tot uiting komt. Maar als men de dieren goed bestudeert, komt men tot de conclusie, dat de kiem van alle eigenschappen, die met de vorming van gezinnen en maatschappijen in verband

staan, toch bij alle aanwezig is. In omvangrijke afdeelingen van het dierenrijk voert die kiem een verborgen bestaan, in andere zien wij hem telkens tot ontwikkeling komen.

Alle eigenschappen, zeiden wij zooeven. Ook die, welke verband houden met de huidige neiging van een deel van het vrouwelijke element in onze menschenlijke maatschappij, daarin zoowel in als buiten het gezin een meer invloedrijke rol te spelen, dan tot heden het geval was. Het zoogenaamde feminisme is inderdaad niets nieuws; het is bijna zoo oud als de tegenstelling tusschen mannelijk en vrouwelijk.

Men zou zoo geneigd zijn, de oorzaak van wat wij feminisme noemen, te zoeken in de omstandigheid, dat de genoemde tegenstelling door het mannelijk element, dat veelal over meer macht en kracht beschikt, dikwijls wordt geaccentueerd op een wijze, die voor de andere partij hoogst onaangenaam, zelfs onverdraaglijk is, of althans naar onze meening moet zijn. Toch schijnt dit niet zoo te zijn; veeleer is de feministische kiem (als men het zoo eens mag noemen) iets afzonderlijks, dat door het geheele dierenrijk heen aanwezig is, veelal een latent bestaan voert en slechts hier en daar spontaan, zonder provocatie van mannelijke zijde, tot uiting komt. Nemen wij eens een voorbeeld uit de vogelwereld. Ieder kent hier de Neushoornvogels, die hier in boschrijke streken soms in grooten getale aanwezig zijn en ons imponeeren door hun afmetingen en hun fraaie, op verren afstand hoorbare vlucht. Deze dieren broeden in holten van boomstammen, waarbij het uitbroeden der eieren alleen door de wijfjes plaats heeft. Deze, op zich zelf al zware taak wordt het wijfje door het tyrannieke mannetje niet gemakkelijker gemaakt. Blijkbaar bevreesd, dat zij haar moederplichten niet naar behooren zal vervullen, sluit het mannetje zijn wederhelft op, door den toegang tot de holte met aarde en verdroogde eigen uitwerpselen bijna geheel dicht te metselen. Er blijft slechts een spleetvormige opening over, die juist groot genoeg is om het mannetje in de gelegenheid te stellen, gedurende den broedtijd het wijfje en daarna moeder en kinderen, van voedsel te voorzien. Deze behandeling, die wij in onze maatschappij minstens als „meer dan bar” zouden kwalificeeren, laat het wijfje zich niet alleen goedschiks welgevalen, maar zij helpt bij het dichtmetselen nog ijverig mede. En dat met het vooruitzicht, gedurende ettelijke weken te zitten opgesloten in een donkere, onzindelijke ruimte (die ze weldra zal hebben te deelen met eenige onbeholpen jongen, die kaal en hulpbehoevend ter wereld komen) en niet te worden vrijgelaten, vóórdat de jongen, met hun veeren, het vermogen hebben gekregen, zich tamelijk zelfstandig te bewegen.

Men vergelijke met het lot van deze onderworpen, verplicht-onzindelijke, vunzige huissloof nu eens dat van het coquette en strijdlustige *poejoe*-wijfje, dat zich van kraam- en kinderkamer geen zier aantrekt en de vervulling van haar vrouwelijke plichten volledig afgeloopen acht met het leggen van een vier- of vijftal eieren. Dat het bebroeden der eieren en de verzorging der jongen geheel aan het mannetje overlaat en den geheelen dag „buiten de deur” is om met andere wijfjes van haar soort te kakelen en te krakeelen; dat ten slotte haar gezin totaal in den steek laat (hard betreurd of gemist worden zal ze wel niet) om met een anderen echtgenoot hetzelfde leventje te beginnen. *)

Zou men nu moeten gelooven, dat het *poejoe*-wijfje in vroeger tijden een minder vrij bestaan heeft gekend, de banden van huwelijk en huisgezin als een knellend juk heeft moeten dragen en zich, een en ander van harte moede, eindelijk door de parade heeft

*) Een uitvoerige beschrijving van „Een omgekeerde Huishouding” vindt men, van de hand van den Heer J. OLIVIER, in *Teysmannia*, 1914, afl. 9.

heengeslagen en thans manlief voor de huiselijke zorgen laat opdraaien? Of dat het wijfje van den neushoornvogel eerlang dit voorbeeld wellicht zal volgen, van haar slavinnenstaat den brui zal geven en in haar, thans zoo geduldig verdragen, gevangenis den boel kort en klein zal slaan? Noch het een, noch het ander. De kiem van het feminisme was bij beide gelijkelijk aanwezig; bij de ééne is zij, tegelijk met de wording harer soort, tot ontwikkeling gekomen, bij de andere niet. Het dier redeneert niet; het volgt eenvoudig den weg, aangewezen door zijn geestelijke eigenschappen, die wel in den loop der eeuwen aan geleidelijke veranderingen onderhevig zijn, maar geen plaats laten voor zaken als opstand en plotselingen ommekeer. Slechts de mensch, in wien die kiem evenzeer aanwezig is en die daarbij beschikt over het vermogen om vergelijkingen te maken, om oorzaak en gevolg in hun onderling verband te doorgronden en om een keten te smeden van logisch op elkander volgende gedachten, slechts de mensch kan, willens en wetens en zich bewust van het gestelde doel, pogingen in het werk stellen om die kiem tot verdere ontwikkeling te brengen. In het bijzonder voor Indië zou men daaraan kunnen toevoegen: steunend op het antecedent, hem door de vrouwelijke *poejoe* geleverd.

Dit antecedent staat intusschen niet op zich zelf; wij treffen het min of meer onafhankelijk optreden van het vrouwelijk element in allerlei groepen van het dierenrijk en onder de meest uiteenlopende vormen aan.

Zoo heeft Mama „de broek aan” in het overigens zoo eenvoudige en bescheiden gezin, dat de koffieplanter in de takjes zijner boomen kan vinden, wanneer deze door het Bastkevertje *Xyleborus coffeae* zijn aangetast.

Van het mannetje is geen spoor te vinden; hij heeft de woning zelfs nooit mogen betreden, en is na de bevruchting te gronde gegaan, ergens in een hoekje van een andere woning, waarin hij en zijn wederhelft hun jeugd hebben doorgebracht, zonder zich na de paring iets van het lot van haar kleinen en onaanzienlijken echtgenoot aan te trekken, gaat het wijfje er op uit, om zich ergens een intérieur te stichten, in casu te boren, dáár haar eieren te leggen en er een vrij talrijk kroost te zien opgroeien.

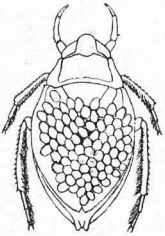
Eigenlijk komt bij dezen Bastkever het mannetje nog bijzonder goed van de zaak af, wanneer men een vergelijking maakt met het lot, dat het mannetje van vele spinnen na afloop der wittebroodsweken wacht. De lezer kent vermoedelijk wel de fraaie *Nephila maculata*, de groote, slanke, langpootige, fraai met geel en bruin geteekende spin, die wij vaak in de heesters en het geboomte onzer tuinen aantreffen. Bij nauwkeurig zoeken vindt men in een afgelegen hoekje van het web wel eens een miniatuur-uitgave van de, dadelijk in het oog vallende bewoonster. Welnu, dit dwergje is de „heer des huizes”, die zoo nu en dan bij zijn ega wordt toegelaten, tot dat deze op zekeren dag aan de liefde renons heeft en de mogelijkheid van huiselijke oneenigheid over deze kwestie uitsluit, door haar echtvriend tot ontbijt te kiezen. Leidde bij het Bastkevertje het feminisme tot moedwillige verlating, hier voert het zelfs tot moord met voorbedachte rade.

Gelukkig loopt het niet altijd zulk een vaart. Er zijn vele gevallen bekend, waarin het zich bepaalt tot het van zich afschuiven van de zorgen voor de nakomelingschap, welke plicht dan, zoo goed en zoo kwaad als het gaat, door de mannetjes wordt vervuld. Een zekere handigheid daarin hebben de mannetjes van de welbekende zeepaardjes (*Hippocampus*) en van de Zeenaalden (*Sygnathus* en andere geslachten), die de eieren, door hun liefhebbende echtgenooten gelegd, in een zeer dun, nauwelijks zichtbaar zakje bij zich dragen, welk zakje door stevige huidplooien aan de buikzijde van het lichaam wordt beschermd. Op

deze wijze vormt het in die mate één geheel met het lichaam van den drager, dat men op het eerste gezicht zou meenen, met een zwanger wijfje te doen te hebben.

Bijzonder onhandig (althans naar onze meening) kwijten andere vaders onder de visschen zich van de hun opgedrongen taak. Bij de geslachten *Apogon*, *Arius* e. a., ook in onze Indische wateren vertegenwoordigd, vindt men soorten, bij welke de mannetjes zich over hun aanstaand kroost erbarmen, door de pas gelegde eieren eenvoudig in hun mondholte te nemen en dáár te bewaren. Ook na het uitkomen zoeken de jonge vischjes daar bij naderend gevaar nog wel eens een goed heenkomen.

Bij de hierboven besproken gevallen ging de zorg voor de nakomelingschap steeds gepaard met het echtgenoot- en vaderschap. Maar zelfs dit schijnt niet altijd het geval te zijn en dan wordt de zaak voor het mannelijk geslacht nog bedenkelijker. Bij de platte, grijsachtig bruine Waterwantsen van het geslacht *Sphaerodaema*, in het zoete water van Java algemeen door de soort *S. rusticum* vertegenwoordigd, treft men zeer veelvuldig exemplaren aan, die op de rugzijde voor een groot deel bedekt zijn met talrijke, dicht aaneengeplaatste eieren, die zich vrij gemakkelijk als een samenhangende laag van het dier laten verwijderen. Dit nu zijn eieren van de eigen soort, die door de bevruchte wijfjes eenvoudig op den rug der mannetjes worden vastgeplakt, waarbij het in het geheel niet vaststaat, dat aan deze handeling eenig onderzoek naar het vaderschap voorafgaat. Een buitengewoon gevaarlijk antecedent derhalve voor de menschelijke maatschappij!

Mannetje van
Sphaerodaema rusticum
met opgeplakte eieren.

Wij zouden de hier aangehaalde voorbeelden van feminisme bij de dieren nog gemakkelijk met een aantal andere kunnen vermeerderen, maar voor een uitvoerig opstel ontbreekt inderdaad de tijd. Slechts ééne opmerking ten besluite. Het valt niet te ontkennen, dat bij verreweg de meeste diervormen, de mannetjes zich na de paring al bijzonder weinig aan de gevolgen daarvan laten gelegen liggen. De mannetjes van die diersoorten, bij welke de feministische kiem bij de wijfjes tot hooge ontwikkeling is gekomen, moeten nu blijkbaar dienen als zondebok voor de rest en hebben het, zooals wij zagen, dikwijls hard te verantwoorden.

Aan den anderen kant schijnt, door het geheele dierenrijk heen, bij het mannelijk element de kiem van plichtsgevoel tegenover vrouw en kroost toch wel te bestaan, maar ook deze kiem komt slechts hier en daar tot duidelijke ontwikkeling. Zoo bijvoorbeeld bij vele soorten van Wespen, waar de mannetjes ijverig medehelpen aan den nestbouw, alsmede aan het vergaderen van proviand voor de aanstaande jongen; bij vele Vogels en in tal van andere, minder algemeen bekende gevallen. En wij mogen het ten slotte wel ervoor houden, dat de beste toestand wordt bereikt, wanneer beide partijen, ieder naar eigen vermogen en naar eigen aanleg, aan de verzorging der maatschappelijke en der gezinsbelangen deelnemen.

J. C. K.

KRIMINELE TYPEN UIT DE INSEKTENWERELD.

Struikrovers.

Het gilde, waarvan de naam als opschrift gekozen werd, is in de dierenwereld door talrijke leden vertegenwoordigd, want diefstal is een gewoon middel van bestaan, dat bij verschillende diersoorten een meerdere graad van volmaaktheid in de methode heeft bereikt.